

POTOVANJE LONGFELLOWA SKOZI SLOVENIJO LETA 1828.

Janez Stanonik

Henry Wadsworth Longfellow (1807—1882) je eden izmed najpomembnejših predstavnikov ameriške romantike in še danes zelo priljubljen ameriški pesnik. Rojen je v državi Maine v ZDA, študiral pa je na Bowdoin Collegeu, kjer je bil njegov sošolec slavni ameriški pisatelj Nathaniel Hawthorne. Oče je bil dokaj premožen in mu je omogočil, da je mogel študirati na evropskih univerzah in se seznanjati s pomembnejšimi zahodnoevropskimi jeziki in književnostmi. V letih 1826—1829 je Longfellow živel v Franciji, Španiji, Italiji in Nemčiji. Na poti iz Italije v Nemčijo se je seznanil tudi z našimi kraji, o tem je pustil zanimive beležke v svojih dnevnikih in celo v svojem potopisnem romanu **Outre-Mer**. Namen pričujoče študije je, da objavi ta doslej še v glavnem nepublicirani in nepoznani material. Leta 1835/36 je Longfellow znova obiskal Evropo in potoval po skandinavskih deželah, Angliji, Nemčiji, Švici in Avstriji. Svoje doživljaje na tem drugem potovanju je popisal v romanu **Hyperion**. To delo je za nas pomembno, ker v njem omenja Slovenca Andreja Bernarda Smolnikarja.¹ Leta 1836 je postal Longfellow profesor modernih tujih jezikov na harvardski univerzi in je obdržal to mesto vse do 1854. leta. Zadnji del svojega življenja je Longfellow povsem posvetil literarnemu delu.

Kot pesnik — pa tudi kot univerzitetni profesor — je Longfellow važen posrednik evropske kulture v Ameriki. V svojih pesniških zbirkah črpa često snov iz starejših evropskih literarnih in ljudskih izročil (**The Tales of a Wayside Inn**, I del 1863; II del 1872; III del 1873). Hkrati pa išče tudi snov za svoje pesnitve v zgodnji zgodovini priseljencev v Združenih državah (**Evangeline**, 1847; **The Courtship of Miles Standish**, 1858) ali pa v ljudskih tradicijah ameriških Indijancev (**The Song of Hiawatha**, 1855). Longfellow se bolj odlikuje po svojem bleščečem pripovednem slogu kot pa po globini misli. Kritično je gledal na prizadevanja, ki postajajo takrat v ameriški literaturi vedno bolj očitna, da bi se ameriška književnost popolnoma osamosvojila ob tekmovanju z evropsko književnostjo. Po njegovem mnenju naj bo ameriška književnost zlitje vsega najboljšega, kar premore Evropa v svojih literaturah, obogatena s tem, kar je ustvarilo življenje v novem svetu. Ameriška literarna kritika je v XX. stoletju dolgo časa zapostavljala Longfellowa za pisatelji, kot so Melville ali Hawthorne. Na drugi strani pa so prav evropski literarni zgodovinarji preiskovali njegove stike z različnimi evropskimi kulturami. Zadnje čase

se zdi, da se tudi v Ameriki širi zanimanje za Longfellowa, kar pričajo pomembne študije o njem, ki so prav zadnja leta izšle v Združenih državah.

Na svojem prvem evropskem potovanju je Longfellow prebil skoro vse leto 1828 v Italiji, večinoma v Rimu. Od tod se je napotil proti koncu leta 1828 prek Benetk, Trsta in Dunaja v Dresden, da bi tam poglobil svoje znanje nemškega jezika in književnosti. Na tej poti je delal kratke beležke v svojem dnevniku, ki je sedaj shranjen v Houghton Library v Harvardu.² Na str. 51 tega dnevnika najdemo kratek popis poti iz Benetk v Trst:

O polnoči 25. decembra 1828 odpotoval iz Benetk v Trst. Na poti nič posebnega. Trst moderno trgovsko mesto na pasu zemlje med gorami in morjem. Podeželske hiše na pobočju gričev — in javna sprehajališča po vzpetinah z razgledom na morje.³

Iz Trsta je pisal pismo očetu, datirano 27. decembra 1828. V njem pove, da je prispel v Trst 26. decembra, in nato sledi kratek popis mesta:

Trst je živahno trgovsko mesto, s širokimi ulicami, ki se pravokotno križajo. Njegovi podjetni prebivalci in hiše z moderno konstrukcijo mu dajejo videz, ki je močno različen od starih mest v ruševinah, katere sem v zadnjem času obiskal, kot so Bologna, Ferrara, Padova. Malo poučnega je tu za kogarkoli razen za trgovca. Vendar pa različne noše, različni jeziki in različna obličja — grški, turški, italijanski, nemški, francoski in angleški — nudijo zabavno in poučno študijo za potnika, ki mu nove stvari ugajajo in ki je voljan, da se zabava.⁴

Ko govori Longfellow o kozmopolitski značilnosti Trsta, sicer ne omenja Slovencev v tem mestu, vendarle je zapustil v svoji beležnici zanimiv dokument, da so v Trstu pritegnili njegovo pozornost tamkajšnji Slovenci v svojih narodnih nošah. V paralelni beležnici,^{4a} v kateri je prav tako delal zapiske s te poti, je narisal skico moža v značilni slovenski narodni noši. Pod skico je zapisal v francoščini: Paysan des environs de Trieste.

Reprodukcija risbe »kmeta iz okolice Trsta« v slovenski narodni noši, ki jo je Longfellow naredil v svojo beležnico, je objavljena kot priloga pričujočemu članku. Ker je bil Longfellow v Trstu ob koncu meseca decembra, je razumljivo obleka »kmeta iz okolice Trsta« temu primerna. Možak na risbi nosi klobuk z nizkim oglavjem in širokimi krajci. Ti klobuki so do druge polovice XIX. stoletja značilni za moško ljudsko nošo po vsem kranjskem ozemlju. Še Levstik se v **Popotovanju iz Litije do Čateža** z otožnostjo spominja klobukov »z dolgimi kraji pa nizkim oglavjem«. Za ljudsko nošo iz okolice Trsta so izpričani zelo široki krajci,⁵ kakor je to razvidno tudi iz risbe, ki jo je naredil Longfellow. Škornji so preprosto oblikovani in segajo do kolen,⁶ medtem ko segajo hlače nekaj pod kolena in so spodaj malo preklane. Po teh značilnostih se hlače na naši risbi izrazito uvrščajo v ljudsko nošo tržaške okolice v XIX stoletju kakor jo opisuje M. Ložar.⁷ In naposled je površnik, ki sega prek bokov in je krojen razmeroma ozko in je tako brez oblikovnih členitev. Ne-

Un Grec

*Paysans
environs de
Trieste*

Longfellowa risba kmeta iz okolice Trsta in »Grka«, ki ga je Longfellow videl v Trstu. (Natančen posnetek risbe po Longfellowem originalu, nekoliko povečan)

dvomno gre tu za tipično kraško suktnjo, preostankom stare kraške noše.⁸ Ker so doslej viri za ljudsko nošo v okolici Trsta za prvo polovico XIX stoletja zelo redki, je Longfellowova risba tudi za to poglavje naše tamkajšnje kulturne zgodovine važen vir, čeprav gre seveda le za bežno skico,

ki jo je naredil tujec in mu podrobnejši podatki niso bili dosegljivi, še manj pa potrebni.

Naslednjo beležko v dnevniku je Longfellow vpisal že v Ljubljani:

Ljubljana — 30 december 1828. Hvala Bogu, zapustil sem Italijo. Tega sem se zavedel v trenutku, ko sem stopil v malo gostilno v Ljubljani. Tako čista — tako topla — tako udobna — točajka tako lično oblečena — in oh Bon Diable! — kakšna cena za kavo.⁹

Na žalost ni mogoče dobiti v ljubljanskih arhivih nikakih podatkov, ki bi nadalje osvetlili obisk Longfellowa v Ljubljani. Zlasti bi bilo zanimivo ugotoviti, katera je bila tista »čista, topla, udobna gostilna« v kateri je Longfellow prenočil. Časopis **Laybacher Zeitung** je sicer objavljaval ime na pomembnejših potnikov, ki so potovali skozi Ljubljano, prav za konec leta 1828 dalje časa pa takih poročil ne prinaša.

Longfellow je odpotoval verjetno iz Ljubljane že zgodaj zjutraj naslednjega dne. Njegova naslednja beležka v dnevniku je že s Semmeringa, dne 1. januarja 1829 pa je že na Dunaju.

Svojo pot prek Slovenije je Longfellow tudi kratko popisal v svojem potopisnem romanu **Outre-Mer**. **Outre-Mer** je nastal pod vplivom ameriškega pisatelja Washingtona Irvinga in popisuje doživljanje Longfellowa v letih 1826—1829 v Franciji, Španiji in Italiji. Na koncu je prav kratek popis njegovega potovanja proti Dresdenu. Tudi v romanu **Outre-Mer** govori Longfellow o Trstu in poudarja živahnost tega trgovskega mesta, ki služi za »tržišče za vse narode. Grke, Turke, Italijane, Nemce, Francoze in Angleže srečaš na vsakem ovinku in vsaki kavarni«.

V nadaljnjem popisu pa je Longfellow naredil zanimivo napako. Očitno je odpotoval iz Ljubljane že zgodaj zjutraj in pri tem je lahko videl Savinjske Alpe v vsej lepoti prve zimske odeje. Verjetno se je zanimal za ime teh planin in je pri tem razumel odgovor »Kranjske Alpe« kot »Karnske Alpe«. In tako je napisal v romanu **Outre-Mer**:

»Jutro med Karnskimi Alpami. Nad mano in okoli mene ogromni s snegom pokriti vršaci, brezoblične mase v blede svetlobi zvezd, — dokler jih ne doseže jutranji sončni žarek, v katerem dobe svoje naravne oblike in dimenzije — kot da bi jih zadelo Ithurielovo kopje. Pod njimi dolga, vijoča se dolina, prekrita z brezmadežnim snegom. Ob moji strani zevajoč in preklan prepad; — planinski potok, — ki se prikaže tu in tam skozi razpoke ledenega mostu, ki ga prekriva, — teman in varljiv — žubori po zamrznjeni strugi z glasom, kot da bi bilo oddaljeno žvenketanje verig.

Popolnoma nemogoče je namreč, da bi na poti iz Trsta na Dunaj Karnske Alpe naredile na avtorja tako mogočen vtis. V opisu lahko spoznamo pot in dolino, ki se počasi dviga proti Trojanskemu klancu, čeprav je seveda opis močno romantično pretiran, medtem ko je žuboreči potok prekrit z ledom pač naša Radomlja.

OPOMBE

Rokopisni material v pričujoči študiji je bil objavljen z dovoljenjem hardske univerzitetne knjižnice. — The manuscript material in the present

study has been published with the kind permission of the Houghton Library, Harvard.

¹ Janez Stanonik: **Longfellow in Smolnikar**, *Sodobnost* XII (1964), 385—403, 524—542.

² Houghton Library, MS Am. 1340.173.

³ Angleški tekst: Left Venice for Trieste on the 25 of December 1828 at midnight. Nothing remarkable on the way. Trieste a modern commercial city on a lap of land between the mountains and the sea. Country houses on the slope of the hills — and publick walks along the highlands overlooking the sea.

⁴ Samuel Longfellow: **Life of Henry Wadsworth Longfellow, With Extracts from His Journals and Correspondence**, vol. I, London 1886, str. 159: Trieste is a busy commercial city, with wide streets intersecting each other at right angles. Its active population and houses of modern construction give it an aspect widely different from the old and ruinous cities I have lately visited, such as Bologna, Ferrara, Padua. There is very little to instruct any but a commercial man. Still, the different costumes, and the different languages, and the different physiognomies, — Greek, Turk, Italian, German, French, and English, — afford an amusing and instructive study for the traveller who is pleased with novelties, and is willing to be pleased.

^{4a} Houghton Library, 115 Am. 1340. 178 p. 66.

⁵ Marta Ložar: **Slovenska ljudska noša**, Narodopisje Slovencev, II. del, Ljubljana 1952, str. 204.

⁶ Prim. tudi Marta Ložar, op. cit., str. 204.

⁷ *ib.*, str. 203.

⁸ *ib.*, str. 201, 203, 210.

⁹ Houghton Library, MS Am 1340.173, str. 52: Layback — 30. December 1828. Thank the Lord. I am out of Italy. I knew it the moment I entered the little tavern of Laybach — so clean so warm — so comfortable — the servant girl so neatly dressed. — And oh Bon Diable! — what a price for coffee.

SUMMARY

LONGFELLOW'S JOURNEY THROUGH SLOVENIA IN 1828

During his first visit to Europe (1826—1829), after his stay in Italy and on his way to Germany, Henry Wadsworth Longfellow, American poet, passed through Slovenia (now the northwestern part of Yugoslavia).^{*} He left Venice on 25. December 1828 and arrived in Trieste the next day. From Trieste he wrote a letter to his father in which he stressed the modernity and the enterprising and cosmopolitan character of the town. According to Longfellow's own statement one can see here different costumes, different languages, and different physiognomies, »Greek, Turk, Italian, German, French, and English«.⁴

Although he does not mention in this connection Slovenes who form a significant part of the population of Trieste and who inhabit compactly the whole hinterland of the town, he left in his diary an interesting testimonial of this fact. In his diary he made a sketch of a man and under the sketch he wrote: Paysan des environs de Trieste.^{4a} This sketch can be found, slightly enlarged, reproduced in the present article. The man is clad in the typical Slovene folk dress of the first half of the XIXth century. His clothing of course also corresponds to the late part of the year — end of December — when Longfellow was in Trieste. The man of hats was known at that time throughout the western Slovenia and disappeared during the second half of the XIXth century. France Levstik, Slovene author, in his work **A Journey from Litija to Catež**

* Numbers of quotation in this summary refer to the numbers of quotations in Slovene text.

(*Popotovanje iz Litije do Čateža, 1858*), remembers with nostalgia these hats which in his days had already become a rare sight. Among other elements of the dress of the »paysan des environs of Trieste«, we can mention simple boots reaching to the knees, and trowsers with their lower sides not sown together — both typical features of the Slovene folk dress from the surroundings of Trieste.⁹⁷ And finally the comparatively long jacket, the remain of the old Slovene folk dress from the Karstic plateau.⁹⁸

On 30. December 1828 Longfellow arrived in Ljubljana. For Ljubljana Longfellow uses in his diary the German name Laybach. Here he was much impressed by the cleanliness, warmth, and comfort of the little tavern where he was staying, by the »neatly dressed« servant girl, and by the price of the coffee.⁹⁹ Unfortunately there is no further information available in local archives which could throw more light on Longfellow's stay in Ljubljana.

Longfellow must have left Ljubljana early next morning. The next entry in his diary is already from Mürzzuschlag in Austria, and on 1. January 1829 he is already in Vienna.

A brief description of Longfellow's journey through Slovenia can be found at the close of his novel *Outre-Mer*. The description of the countryside, where he speaks of yawning and rent chasm, is romantically exaggerated. At the same time this passage contains an interesting mistake. In it he speaks of the »daybreak among the Carnic Alps«. On his way from Trieste to Vienna Longfellow could not possibly see Carnic Alps except at great distance when he left Trieste. The mountain range which he had in mind here are really Savinja or Kamnik Alps which he could see early in the morning when he left Ljubljana, from the road towards Celje, Maribor, Vienna. These mountains are really beautiful when covered with the early winter snow and are not very distant from the road Longfellow was travelling. It is possible that he was informed that these were Carniolan Alps (after the county of Carniola), and that Longfellow mistook this name for Carnic Alps. »The long, winding valley beneath« them is the valley which leads towards the Trojane Pass, with the brook Radomlja which accompanies it most of the way.

Later in his life, and not in connection with the present journey, Longfellow had another interesting contact with Slovenes. In America he became acquainted with the American Slovene, Andreas Bernardus Smolnikar, whom he described as Brother Bernardus in *Hyperion*. A study of this contact between Longfellow and Smolnikar has been written by the author of the present article in another review.¹